

Shiraz-Beethoven.ir

فهرست مطالب

۷	 مقدمه
۱۱	 فصل یکم: عروض
۱۷	 فصل دوم: اشعار با وزن غیر کمی
۱۷	 ۱.۲. پیش از ظهور عروض
۱۸	 ۲.۲. ابن مفرغ و کودکان خراسانی
۱۹	 ۳.۲. اشعار عامیانه‌ی ضربی
۲۱	 فصل سوم: فرضیه‌ها
۲۱	 ۱.۳. فرضیه‌های پراکنده
۲۴	 ۲.۳. فرضیه‌ی ادیب طوسی: اهمیت تکیه و وقفه
۲۷	 ۳.۳. فرضیه‌ی وحیدیان کامیار: وزن شعر عامیانه چون شاخه‌ای از وزن کلاسیک
۳۳	 فصل چهارم: ریتم کودکانه
۳۳	 ۱.۴. کلیات
۳۷	 ۲.۴. ریتم کودکانه در ایران

۳۸		۱.۲.۴. سری های با ریتم سه تایی
۳۸		مدل های عمومی
۳۹		نقش کمیت هجاها
۴۰		هجاهای ثابت
۴۶		گروه های بانبات
۴۹		هجاهای متغیر
۵۲		گروه های متغیر
۵۳		ریتم سه چنگی
۵۸		تعداد هجاها
۶۲		۲.۲.۴. سری های با ریتم دوتایی
۶۷		۳.۲.۴. سری های تقسیم شده
۶۸		۴.۲.۴. سری های سؤال- جوابی
۷۰		۵.۲.۴. فرم اشعار
۷۲		جمع بندی
۷۶		۳.۴. موارد استفاده از ریتم کودکان
۷۶		۱.۳.۴. ریتم کودکان و ادبیات معاصر برای کودکان
۷۹		۲.۳.۴. ریتم کودکان در موسیقی عامیانه
۸۰		خاتمه
۸۳		کتابنامه

Shiraz-Beethoven.ir

جدول تطبیق الفبای فارسی به لاتینی

حروف بی صدا (صامت‌ها)		صدادارها (مصوت‌ها)
š ش	b ب	a ا
' ع و همزه	p پ	e ع
q ق، غ	t ت، ط	o اُ
f ف	s ث، س، ص	ā آ
k ک	j ج	ī ای
g گ	č چ	i ای کوتاه
l ل	h ح، ه	u او
m م	x خ	
n ن	d د	
v و	z ذ، ز، ض، ظ	
y ی	r ر	
	ž ژ	

دومین شعر، شعری هجوآمیز است که توسط اهالی خراسان برای استهزای سرداری عرب که مغلوب ترک‌ها شده بود سروده شده است و کودکان آن را در کوچه و بازار می‌خوانده‌اند.

'Az xottalān (xatlān) āmazīh	از ختلان آمذیه
Bar u tabāh āmazīh	بر او تباه آمذیه
'Ābār(-e) bāz āmazīh	آبار باز آمذیه
Xošk o nezār āmazīh ^۳	خشک و نزار آمذیه

وزن این اشعار با پاره‌ای بحور عروضی مطابقت دارد: مستفعِلن فاعِلن (مفتعلن)، مفاعِلن فاعِلن (مفتعلن)، مفاعِل فاعِلن و غیره. اما پژوهشگران همواره از این‌که آن‌ها را عروضی بدانند سر باز زده‌اند. قزوینی (۱۳۶۳: ۴۵) اعتقاد دارد که چنین تطابقی تصادف صرف است. بهار یک‌بار به عروضی بودن آن‌ها متقاعد شده (۱۳۵۱: ۳۳) اما ده سال بعد (همان: ۱۰۲) تغییر عقیده داده وزن آن‌ها را کاملاً هجایی دانسته است. تنها وحیدیان کامیار بر تطابق کامل وزن این اشعار، و همه‌ی اشعار عامیانه‌ی معاصر به زبان فارسی، با قواعد عروض پافشاری می‌کند (نقطه‌نظرهای این پژوهشگر مفصلاً بررسی خواهد شد). با این حال همه‌ی محققین معترفند که پیوندهایی میان این اشعار و اشعاری که ما آن‌ها را در گونه‌ی «کلام عامیانه‌ی ضربی» طبقه‌بندی کردیم وجود دارد.^۴

۳.۲. اشعار عامیانه‌ی ضربی

این اشعار که انواع مختلف آن‌را در مقدمه معرفی کردیم با قواعد دقیق عروض تطابق ندارند. برای مثال تقطیع مصرعِ چوپون دارم نمی‌دارم براساس قواعد عروض به شکل زیر خواهد بود:

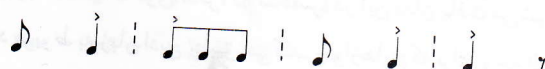
چو	پون	دا	رم	ن	می	ذا	رم
-	-	-	-	u	-	-	-

۳. āmazaya در همه‌ی موارد طبق قرائت بهار (۱۳۵۱: ۱۰۲).

۴. نک. قزوینی (۱۳۶۳: ۴۵)، بهار (۱۳۵۱: ۳۱) و هدایت (۱۳۴۴: ۳۰۰).

گروه‌های باثبات

اکنون می‌پردازیم به پارامترهای باثبات دیگر یعنی گروه‌های ۲ و ۴. گروه دوم، همان‌طور که قبلاً ذکر کردیم، گروهی است که ریتم آن، $\text{♩} \text{ } \text{♩}$ ، بسیار به ندرت تغییر می‌کند. قبلاً نشان داده‌ایم که تا چه اندازه هجاهای بسته این ریتم را تحت تأثیر قرار می‌دهند (پایین سنگ و بالا سنگ، ص ۴۰، بالا رفتیم ماست بود، ص ۴۱) یا از آن تبعیت می‌کنند (گاوئش بردن هندستون، عمو زنجیر یاف، ص ۴۲). از طرفی، ریتم سه‌چنگی در این گروه بسیار نادر است. در تمام اشعار مطالعه شده، چهاربار بیشتر به آن برخورد نکردم:

Na - naš So - fi - yā Lo - re¹¹ - ne

'A - zin va - re - o 'a - zun va - re

Xā - lam mī - xo - re mī - šā - še

Ha - san če - rā ne - mī - xan - de

تنها تغییر دیگر در ریتم این گروه زمانی صورت می‌گیرد که با سری‌های تقسیم‌شده‌ای سروکار داشته باشیم که تعداد هجاهای آن‌ها محدود است و دارای تقسیمات با خصلت تکرارشونده‌اند. در این صورت تنها یک ارزش ریتمیک، سیاه یا سیاه نقطه‌دار، جای ریتم معمول را می‌گیرد:

۱۱. کشیدگی هجای re فقط با این واقعیت توجیه می‌شود که با یک کلمه‌ی (اسم) بیگانه سروکار داریم.

— یا شعر، به صورت مساوی یا نامساوی، به دو قسمت تقسیم شده هر قسمت مدلی را برگزیده است:

Bā - Zā - ma - dīm bā - zā - ma - dīm

'Or - dak bu - dīm qā - zā - ma - dīm

Šī - rā - zo šā - 'e - rā - šun

سری‌های تقسیم شده که، در واقع ندارند، در اکثر موارد ابتدای اشعار جای می‌گیرند (مثل مثال بالا، بازآمدیم/ بازآمدیم).

۲. گاهی، سری‌های دوتایی و سه‌تایی در یک شعر با هم ترکیب می‌شوند (نک. زیرنویس ۲۰، ص ۶۶).

۳. ممکن است یک شعر از سری‌های نامساوی تشکیل شده باشد (سری با ارزش ۱۲ + سری با ارزش ۸):

Hār - ka - sī kā - re xo - deš bā - re xo - deš

'an - bā - re xo - deš